

ETT SAMTAL MED DELIA OWENS

Översättning: Cecilia Berglund Barklem

Vad handlar din debutroman *När kräftorna sjunger om?*

Där kräftorna sjunger är ett mysterium, en kärlekshistoria och ett rättegångsdrama, men främst handlar boken om att klara sig själv, om överlevnad och om hur mänskligt beteende påverkas av att leva isolerat. Eftersom vi är ett socialt däggdjur har vi starka genetiska tendenser att vilja tillhöra en grupp, en tätt sammanhållen familj och vänner.

Men vad händer om en ung flicka – som bokens hjältinna Kya – blir ensam, utan någon grupp att tillhöra? Självklart känner hon sig ensam, hotad, otrygg och oduglig. Kya betar sig också märkligt, gömmer sig bakom träd när hon ser andra på stranden och undviker stan. Hon tar sig allt längre ut i den vilda våtmarken, bort från folk, och genom att göra det börjar hon lära sig om livet direkt från naturen. Naturens vägledning och de instinktiva beteenden hon utvecklar genom ett liv i avskildhet ger henne verktyg att överleva och värna om sig själv. Självständigheten ger henne också ett självförtroende som gör att hon lyckas med saker som hon aldrig någonsin hade kunnat drömma om.

Boken utforskar hur isolerade individer betar sig annorlunda och hur mycket vi förändras när vi blir avvisade. När man är ensam och utstött har man en tendens att återgå till människans ursprungliga beteende, till det som fick henne att överleva under alla årtusenden på savannen, eller till att bete sig som andra vilda varelser som lever ”långt där ute, där kräftorna sjunger”.

I boken är våtmarkerna längs North Carolinas kust nästan en karaktär i egen bemärkelse.

Hur kommer det sig att du valde den miljön för boken?

Det är definitivt så att North Carolinas våtmarker, och naturen i största allmänhet, är sin egen karaktär i boken. Speciellt en mening i boken belyser det: ”Kya lade sin hand på den våta jorden och kände den andas, och träsket blev hennes mor”. När familjen övergav henne hade Kya inget annat än naturen att förlita sig på, och det finns inget som lär oss mer om livet om vi bara tar oss tid att lyssna och iaktta. Kya lärde sig att plocka musslor genom att

betrakta kråkorna, av eldflugorna lärde hon sig om bedrägliga signaler och av måsarna lärde hon sig om lojalitet och vad vänskap innebär.

Jag valde den kustnära våtmarken eftersom jag kände till den litegrann och var välbekant med andra träsk- och våtmarker i sydstaterna. Som flicka brukade jag paddla kanot och campa med min mamma i bland annat Okefenokee-träsket.

Andra viktiga anledningar till att jag valde just North Carolinas våtmarker är att väldigt lite är skrivet om de människor som har befolkat dessa otämjda deltan och flodmynningar genom historien, under drygt fyra hundra år. Dessa råbarkade själar var en salig blandning av sjömän som gjort myteri, strandsatta människor, gäldenärer och folk på flykt samt slavar som rymt eller frigivits. De brydde sig inte om några lagar, vare sig det var brittiska, provinsiella eller amerikanska som gällde. De levde av landet och käbblade som flodråttor om sina utstakade jordlotter. Kya föddes på 1940-talet och representerar antagligen en av de sista riktiga träskmänniskorna som under flera generationer levt i sitt eget land bestående av land och vatten.

(Märk att jag på intet sätt vill glömma ursprungsamerikanerna som har levt här hundratals år längre än någon annan. Men det är inte dem jag skriver om i boken. De var civiliserade och levde efter en annan social ordning med starka familjeband och lagar.)

En annan anledning till att jag valde den här våtmarken är att det är fullt möjligt att överleva här på egen hand, som Kya lyckas göra, trots att det är en vildmark. Det finns gott om mat att få tag i, som hon visar så väl, klimatet är behagligt och det kryllar av gömställen. Och vänner som Jumpin´ och Mabel finns inte alltför långt bort.

Berätta lite om huvudkaraktären Kya Clark. Hon överges av sin familj när hon är tio år gammal, blir bortstött och föraktad av stadsborna och ställs inför hinder som många av oss inte skulle kunna föreställa sig idag. Hur lyckas hon överleva under de förhållandena, och till och med skapa sig ett gott liv?

Kya är som alla små flickor och samtidigt en på miljonen. Kya är oss alla – hon representerar det vi kan vara när vi måste. Jag tror på henne av hela mitt hjärta. Jag tror att alla kan göra mer än vi kan föreställa oss när livet kräver det av oss.

Jag var noga med att skildra hennes kamp för överlevnad på ett realistiskt och trovärdigt vis. Det var viktigt för mig att berättelsen var sannolik. Det var ett medvetet val att hålla Kyas pappa kvar hemma tills hon var i tioårsåldern, då hon var förmögen att samla mat och ved, laga mat och köra båt i våtmarken och ute på havet. Och såklart kunde hon springa och gömma sig från alla vid det laget. Så när hon blev helt ensam hade hon alla förutsättningar att klara sig på egen hand.

”När man lever i det vilda – gör upp eld i ösregn och hittar i mörkret – då tror man verkligen på sig själv.”

Och liksom oss alla är hon intelligent och kompetent. Hon fascinerades av djuren i våtmarken, så hon började samla snäckor och fjädrar och lärde sig efter hand av naturen. Hon saknade både familj och vänner, så hennes enda förströelse var att observera, samla och dokumentera den fantastiska natur hon hade omkring sig. Och genom att göra det lärde hon sig otroligt mycket om naturhistoria, och hon utvecklade sina talanger. Därmed kunde hon bli en riktig naturforskare och publicera flera referensböcker. Hennes samlingar av våtmarkslivet blev de mest fulländade och utförliga i sitt slag. Ett gediget och komplett livsverk – hennes och våtmarkens.

Men vi ska inte glömma att Kya också var äventyrlig, kvick och modig. Och kärleksfull. När hon väl får chansen att vara med andra börjar några av hennes mer dolda sidor att lysa igenom.

Kya växer upp i ensamhet och isolering. Har dina erfarenheter som forskare i avlägsna delar av Afrika bidragit till din förmåga att skapa denna karaktär?

En stor del av mitt vuxna liv – drygt tjugotre år – har jag tillbringat i antingen extrem eller partiell isolering. Under sju år bodde jag i Kalahariöknen tillsammans med en annan person, och vi var de enda människorna i ett område lika stort som Irland. (Det fanns några kringflackande bushfolk söderut, men de var så långt borta att vi aldrig såg till dem.) I

Luangwa hade jag mitt eget läger på en väldigt avskild plats, så det innebär att jag var isolerad i tjugotre år. Till och med här i Idaho brukar jag inte träffa andra mer än en eller ett par gånger i veckan.

Så visst har mina egna erfarenheter skapat Kya. Jag vet vad det innebär att vara ensam. Att bli vän med babianer och hyenor eftersom det inte finns några andra väninnor i närheten. Jag vet hur otrygg och otillräcklig man kan känna sig när man lever isolerat. Hur det känns att undvika folk när man åker in till stan eftersom man inte hör hemma där.

Men jag vet också hur ens självförtroende är på topp när man lär sig att spåra en puma i sanden eller känna igen en hjorts varningsläte. När man kan leva i det vilda – göra upp eld i spöregn eller hitta i mörkret – då tror man verkligen på sig själv. Man kanske är ensam och känner sig tafatt tillsammans med andra människor, men man kan göra mer än man någonsin hade kunnat föreställa sig.

Kya är allt detta: ensam, osäker, tafatt tillsammans med andra, men stark, kompetent, kunnig och väldigt modig på egen hand. Och i slutänden har hon styrkan som krävs för att lyckas i människornas värld, tack vare det självförtroende som hon får genom att klara sig själv i naturen.

Du ägnade årtionden åt att forska på två grupper av däggdjur med starka matriarkala sociala strukturer. Finns det några likheter och olikheter i dina observationer mellan dessa djur och hur människor beter sig?

Min forskning och många andra studier har visat att de flesta sociala däggdjur, som de flesta primater, elefanter, lejon och bruna hyenor lever i starkt sammanhållna flockar med honor. Hanarna går ifrån den flock som de fötts i när de når tonåren för att söka efter andra honor att para sig med. Annars skulle de bara ha släktingar att para sig med. Men honorna stannar kvar i sin grupp under hela livet, så att flocken eller hjorden består av nära besläktade eller tätt sammanbundna honor.

När jag observerade lejon, bruna hyenor och elefanter i det vilda blev jag fascinerad av hur mycket deras sociala beteenden påminner om våra. Dessa grupper med honor utvecklades

förstås evolutionärt tack vare att det är fördelaktigt för överlevnaden, som att klara sig från rovdjur. Om fyrtio babianmammor spanar efter leoparder har de bättre chans att få syn på katten. Och sedan har man fyrtio mammor som ansätter och skäller på leoparden tills den springer iväg. En annan fördel är att man kan skydda ett revir. En grupp av tätt sammanhållna honor kan jaga iväg mindre grupper från sitt revir och behålla den bästa frukten för sig själv.

Men allt är inte frid och fröjd i sådana grupper. Det finns nästan lika mycket missämja mellan honorna som det finns kamratskap. Högt rankade honbabianer slåss om dominansen tills de blöder. De formerar mindre grupper med starkt sammansvurna individer som trakasserar de som står lägre i rang och jagar bort dem från fruktträden. Lejonhonor som äter av ett byte slår och ryter åt de andra. Man skulle aldrig kunna gissa att det är samma flock som för bara några timmar sedan låg lojt samlade i en hög och slickade varandra under hakan.

Flocken eller hjorden utvecklades evolutionärt eftersom det är fördelaktigt för överlevnaden och inte för vänskapens skull. Visst finns det systemskap, men det är inte den enda drivkraften. Så ja, de påminner mycket om oss. Stanna kvar i gruppen om du vill, men se upp. Ändå är förhållanden mellan honkön hos både människor och andra däggdjur bland de mest värdefulla, kärleksfulla och varaktiga vi har i livet. Och vi lider, så som Kya gjorde, om vi förnekas detta.

”Våra förhållanden till andra kvinnor är de mest värdefulla, kärleksfulla och varaktiga vi har.”

”När man känner planeten under tårna och träden röra sig kan man lyssna med alla öron man har, och jag lovar – då kan man faktiskt höra kräftorna sjunga. Det är faktiskt som en hel kör.”

Vad fanns det för utmaningar med att föra in poesi i berättelsen?

Det var jätteroligt att ta med poesi i boken. Det var en utmaning att visa Kyas känslor utan att avslöja mysteriet.

Boken tar upp problem med rasism och miljöfrågor. Varför var det viktigt för dig att ta in de aspekterna i boken?

Jag tror att det skulle vara väldigt svårt att inte ta upp rasism när man skriver en bok som utspelar sig på 1950- och 60-talen och handlar om en ung, vit kvinna som är vän med en äldre afroamerikansk man som tagit henne under sina vingar. Eller att skriva en bok som utspelar sig i en hotad miljö som kustnära våtmark och inte ens nämna hur viktig den är för jorden. Jag tror verkligen att konst och litteratur är de bästa verktygen för att skapa social medvetenhet. Men jag tror också att man som författare i första hand är en berättare och att det budskap vi vill förmedla som skribenter inte ska störa berättelsen. Jag försökte verkligen låta berättelsen själv tala om de här ämnena och hålla inne med mina egna, personliga åsikter.

Du är medförfattare till tre fackböcker. Fanns det några olikheter eller likheter i att skriva en litterär bok som du överraskades av?

Mina fackböcker följde en tydlig linje med en början, en mitt och ett slut, så på så vis var det som att skriva en roman. Fackböckerna hade också olika karaktärer, även om de karaktärerna var lejon, bruna hyenor eller elefanter. Men i fackböcker är man förstås lite begränsad av tid och rum, och alla fakta måste vara korrekta, men det verkliga livet blir inte alltid en bra story.

Jag älskade friheten i att skriva en roman. Att låta fantasin skena iväg så långt jag ville. Man kan alltid tygla den och ta in på en striktare väg. Men varför inte sväva iväg lite bara för att se vad som händer? En karaktär kan se ut, säga eller känna precis som det passar in i berättelsen. Det kan man aldrig göra i en fackbok.

Att skriva en roman är för mig som att rida ut genom grinden och upp bland bergen. Man bara ger sig iväg utan att riktigt veta var man kommer att hamna.

Du är utbildad i zoologi och djurs beteenden, och beskrivningarna av våtmarken i När kräftorna sjunger verkar spegla en vördnad och en djup respekt för till och med den minsta aspekt av naturen. Vad innebär det för dig att ha ett starkt band till naturen, på ett personligt plan?

Naturen är och kommer alltid att vara min bästa vän. Hon är varken konstant eller beständig, men existerar alltid här och nu. Hon finns alltid där för att lindra smärtan, för att hålla om mig, för att lära mig, för att förlåta mig. Hon stannar kvar när andra går. Hon får mig att skratta och gråta och lär mig allt jag behöver veta. Hon är blå himmel och regn. Berg och dal. En hård klippa att stå på och mjuk mossa att ligga på.

Som jag skrev i en annan bok "Naturen ger på ett naturligt vis". Allt vi behöver kommer från henne, men vi misshandlar henne, svälter henne, glömmer bort henne. Hon kommer att finnas här långt efter att vi har försvunnit, och vi kommer återigen att smälta ner i hennes sköte. Förhoppningsvis kommer detta att påminna oss om vad vi har glömt en stund – att vi har varit en del av henne hela tiden.

Kan kräftor verkligen sjunga?

Tekniskt sett kan kräftor inte sjunga. Men jag har undersökt saken en del på egen hand. Och jag har upptäckt att det första man måste göra är att ge sig ut – helt ensam – och slå läger ute i den riktiga vildmarken. Då menar jag ett ställe långt borta från vägar och byar. Ingen park, utan ett fjärran och orört ställe som är fullt av jordens skapelser. Precis före skymningen måste man gå långt in i skogen och stå där blottad och helt ensam medan mörkret sänker sig omkring en. När man känner planeten under tårna och träden röra sig kan man lyssna med alla öron man har, och jag lovar – då kan man faktiskt höra kräftorna sjunga. Det är faktiskt som en hel kör.